

УДК 342.951:351.853:355.01

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series18.2026.49.21>

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)

Самойленко Г. В.
orcid.org/0009-0002-8146-0115

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЯК ОБ'ЄКТ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ В УМОВАХ ОСОБЛИВОГО ПЕРІОДУ

Статтю присвячено дослідженню культурної спадщини як особливого об'єкта адміністративно-правової охорони в умовах особливого періоду. Обґрунтовано, що культурна спадщина не може розглядатися лише як сукупність пам'яток, історичних будівель, археологічних об'єктів, музейних предметів чи інших культурних цінностей, оскільки у публічно-правовому вимірі вона є носієм історичної пам'яті, національної ідентичності, культурної тяглості та суспільного інтересу. Визначено, що саме ці ознаки зумовлюють необхідність її спеціальної адміністративно-правової охорони, яка передбачає встановлення особливого правового режиму, обмеження приватного розсуду щодо використання відповідних об'єктів, здійснення публічного контролю, ведення обліку, забезпечення належного утримання, запобігання пошкодженню та реагування на порушення законодавства про охорону культурної спадщини.

Акцентовано увагу на тому, що в умовах особливого періоду культурна спадщина набуває підвищеної вразливості, оскільки зазнає впливу не лише звичайних ризиків, пов'язаних із неналежним утриманням, самочинними роботами, забудовою історичних ареалів або порушенням охоронних вимог, а й додаткових загроз, спричинених воєнними діями, обстрілами, окупацією, мінуванням територій, руйнуванням інфраструктури, незаконним переміщенням культурних цінностей та втратою доступу до окремих об'єктів. Доведено, що за таких умов культурна спадщина має розглядатися не тільки як об'єкт культурної політики, а і як об'єкт публічно-правового захисту, пов'язаний із безпекою держави, збереженням національної пам'яті та майбутнім відновленням постраждалих територій.

Зроблено висновок, що культурна спадщина як об'єкт адміністративно-правової охорони характеризується публічною значущістю, історико-культурною цінністю, спеціальним правовим режимом, потребою у постійному адміністративному супроводі та підвищеною залежністю від ефективності діяльності суб'єктів публічної адміністрації. Запропоновано розглядати її через поєднання ціннісної, правової, управлінської та безпекової характеристик, що дає змогу глибше розкрити зміст адміністративно-правової охорони культурної спадщини України в умовах особливого періоду.

Ключові слова: культурна спадщина, адміністративно-правова охорона, особливий період, пам'ятка культурної спадщини, публічне адміністрування, правовий режим, охорона культурної спадщини, національна ідентичність.

Постановка проблеми. Культурна спадщина України є одним із тих об'єктів, щодо яких публічна адміністрація виконує не лише регулятивну чи контрольну функцію, а й більш складне завдання зі збереження історичної пам'яті, культурної тяглості та національної ідентичності. Її значення виходить за межі майнової, архітектурної, мистецької або туристичної цінності, оскільки культурна спадщина відображає зв'язок суспільства з власним історичним розвитком, територією, традиціями, символами та колективним досвідом. Саме тому її охорона має не приватний, а виразно публічно-правовий характер.

В умовах особливого періоду проблема адміністративно-правової охорони культурної спадщини набуває нового змісту. Якщо в умовах мирного часу основна увага традиційно зосереджується на обліку пам'яток, погодженні робіт, утриманні об'єктів, запобіганні самочинному будівництву, контролі за дотриманням охоронних вимог і притягненні порушників до відповідальності, то в умовах війни культурна спадщина опиняється в ситуації багаторівневої небезпеки. Йдеться не лише про фізичне пошкодження або знищення об'єктів, а й про втрату документації, неможливість доступу до окремих територій, ризик незаконного переміщення культурних цінностей, руйнування історичного середовища, зміну ландшафтів, переривання звичних процедур охорони та ускладнення діяльності органів, відповідальних за цю сферу.

Проблема полягає також у тому, що культурна спадщина як об'єкт адміністративно-правової охорони не завжди розглядається комплексно. Часто увага приділяється окремим пам'яткам, дозвільним процедурам, відповідальності за порушення або цифровій фіксації пошкоджень, однак недостатньо розкритим залишається питання про саму природу культурної спадщини як об'єкта публічно-правової охорони. Для адміністративно-правової науки важливо з'ясувати, чому саме культурна спадщина потребує спеціального правового режиму, які її ознаки зумовлюють необхідність адміністративного втручання, у чому полягає відмінність між культурною спадщиною як соціальною цінністю і культурною спадщиною як юридично охоронюваним об'єктом, а також як особливий період змінює зміст такого об'єкта охорони.

Отже, актуальність дослідження зумовлена необхідністю теоретичного осмислення культурної спадщини не лише як сукупності об'єктів, включених до відповідних реєстрів, а як особливої сфери публічного інтересу, яка в умовах особливого періоду потребує посиленої, гнучкої та системної адміністративно-правової охорони.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання охорони, збереження, правового режиму, цифровізації, відновлення та адміністративно-правового захисту культурної спадщини України досліджували О. Баїк, І. Балакарева, В. Волинець, В. Добровольська, Н. Головач, О. Єщук, О. Каліщук, О. Кузьменко, Н. Кушакова-Костицька, Т. Мазур, Н. Мусієнко, О. Остапенко, І. Пивовар, О. Писаренко, Н. Підбережник, Ю. Трач та інші науковці.

О. Кузьменко та І. Пивовар досліджували адміністративно-правову охорону культурної спадщини України, звертаючи увагу на її публічно-правову природу, систему суб'єктів, правові засоби охорони та значення адміністративного впливу у цій сфері. Їхні напрацювання мають важливе значення для розуміння культурної спадщини саме як об'єкта адміністративно-правової охорони, оскільки дозволяють пов'язати охорону пам'яток із діяльністю органів публічної адміністрації, адміністративними процедурами та механізмами державного реагування.

Т. Мазур аналізувала правове забезпечення формування національних реєстрів культурної спадщини в Україні. У її працях акцент зроблено на значенні реєстраційних механізмів, офіційного визнання об'єктів культурної спадщини, систематизації відомостей про них та формуванні правових підстав для подальшої охорони. Такий підхід є важливим для дослідження культурної спадщини як об'єкта адміністративно-правової охорони, оскільки саме через виявлення, облік і реєстрацію культурна цінність набуває юридично визначеного охоронного статусу.

І. Балакарева та О. Писаренко розглядали охоронний договір у сфері культурної спадщини як адміністративно-правовий інструмент. У їхніх дослідженнях увагу зосереджено на договірних формах публічного адміністрування, обов'язках власників і користувачів пам'яток, ролі місцевих органів публічної адміністрації та значенні охоронного договору для забезпечення належного утримання об'єктів культурної спадщини. Ці праці дозволяють показати, що культурна спадщина як об'єкт охорони не є пасивною цінністю, а потребує постійного адміністративного супроводу, встановлення спеціальних обов'язків та контролю за їх виконанням.

О. Остапенко, О. Баїк та О. Єщук досліджували питання адміністративної відповідальності за порушення законодавства про охорону культурної спадщини. У цих працях розкрито склади адміністративних правопорушень, підстави притягнення до відповідальності, особливості застосування адміністративних санкцій і значення адміністративно-деліктного захисту у цій сфері. Для цієї статті такі дослідження є важливими тому, що вони підтверджують: культурна спадщина охороняється не лише шляхом обліку чи встановлення режиму використання, а й через можливість державного примусу у разі порушення встановлених правил.

Н. Підбережник досліджувала організаційно-правові засади державної політики захисту національно-культурної спадщини України в умовах війни. У її роботах акцентовано увагу на тому, що воєнний стан змінює умови реалізації державної політики у сфері культурної спадщини, посилює потребу в координації суб'єктів публічної адміністрації, реагуванні на пошкодження об'єктів, залученні міжнародної підтримки та формуванні спеціальних механізмів захисту. Такий підхід безпосередньо пов'язаний із темою цієї статті, оскільки дозволяє розглядати особливий період як чинник, що змінює зміст адміністративно-правової охорони культурної спадщини.

Н. Головач розглядала збереження культурної спадщини України в умовах воєнного стану крізь призму формування національної стратегії. У її дослідженні культурна спадщина постає не лише як сукупність об'єктів, що потребують захисту, а як елемент державної культурної політики, національної безпеки та стратегічного планування. Це є важливим для розуміння культурної спадщини як об'єкта адміністративно-правової охорони, оскільки в умовах особливого періоду її збереження потребує не ситуативних рішень, а системної управлінської моделі.

Ю. Трач аналізувала сучасні ініціативи щодо збереження культурної спадщини України та оптимізації її захисту. У її працях увагу приділено взаємодії держави, професійної спільноти, громадських ініціатив і міжнародних партнерів у сфері охорони культурної спадщини. Це дозволяє зробити висновок, що культурна спадщина в сучасних умовах є об'єктом не лише державної, а й ширшої суспільної турботи, однак саме адміністративно-правове регулювання має забезпечити узгодженість такої взаємодії.

В. Добровольська та В. Волинець досліджували цифровізацію культурної спадщини, цифрову культурну пам'ять і роль інформаційних технологій у збереженні культурних цінностей в умовах війни. Їхні праці мають значення для розуміння того, що в сучасних умовах культурна спадщина як об'єкт охорони існує не лише у фізичному, а й у цифровому вимірі. Цифрове документування, створення електронних копій, формування цифрових архівів і баз даних стають важливими елементами збереження культурної спадщини, особливо тоді, коли фізичний об'єкт пошкоджений, зруйнований або тимчасово недоступний.

Н. Кушакова-Костицька та Н. Мусієнко досліджували проблеми збереження культурної спадщини України в контексті російсько-української війни. У їхніх працях розкриваються загрози, пов'язані з воєнними діями, пошкодженням, знищенням, незаконним переміщенням культурних цінностей, а також необхідністю посилення національних і міжнародних механізмів захисту. Ці підходи є важливими для обґрунтування того, що особливий період не лише ускладнює охорону культурної спадщини, а й змінює саме розуміння її як об'єкта публічно-правового захисту.

Водночас наявні дослідження переважно зосереджені на окремих аспектах охорони культурної спадщини: адміністративній відповідальності, охоронних договорах, обліку, цифровізації, воєнних загрозах, стратегіях збереження або відновленні пошкоджених об'єктів. Недостатньо системно розкритим залишається питання культурної спадщини саме як об'єкта адміністративно-правової охорони в умовах особливого періоду. Зокрема, потребують окремого аналізу її публічно-правова природа, специфічні ознаки, співвідношення культурної, історичної, майнової та безпекової цінності, а також вплив особливого періоду на зміст, межі та інтенсивність адміністративно-правової охорони.

Мета та завдання дослідження. Метою статті є з'ясування сутності культурної спадщини як об'єкта адміністративно-правової охорони в умовах особливого періоду, визначення її основних ознак, публічно-правового значення та особливостей охоронного режиму в умовах підвищених воєнних, управлінських і безпекових загроз.

Виклад основного матеріалу дослідження. Культурна спадщина є особливим об'єктом адміністративно-правової охорони, оскільки її цінність не вичерпується матеріальною формою конкретної пам'ятки, археологічного об'єкта або архівного документа чи елемента нематеріальної культури. Вона поєднує історичний, культурний, духовний, науковий виміри. Через культурну спадщину суспільство зберігає зв'язок із попередніми поколіннями, підтверджує власну історичну тяглість, формує національну пам'ять і забезпечує передання культурних смислів майбутнім поколінням. Саме тому культурна спадщина не може розглядатися як звичайне майно або сукупність окремих об'єктів, щодо яких держава виконує лише реєстраційну чи контрольну функцію. В адміністративно-правовому розумінні вона є сферою підвищеного публічного інтересу, де приватне володіння, користування або розпорядження об'єктом має поєднуватися з обов'язком збереження його суспільної цінності.

Закон України «Про охорону культурної спадщини» від 08 червня 2000 року № 1805-III визначає культурну спадщину як сукупність успадкованих людством від попередніх поколінь об'єктів культурної спадщини [1]. Таке законодавче розуміння має принципове значення,

оскільки підкреслює спадкоємний характер культурних цінностей та їх належність не лише конкретному власникові, а й суспільству загалом. У цьому контексті адміністративно-правова охорона спрямована не тільки на фізичне збереження об'єкта, а й на забезпечення його правового статусу, охоронного режиму, належного використання, недопущення спотворення історичного середовища, запобігання втраті автентичності та створення умов для подальшого відновлення у разі пошкодження.

Культурна спадщина охоплює різні історичні періоди, типи об'єктів і форми культурного вираження. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини від 17 жовтня 2003 року, до якої Україна приєдналася Законом України від 06 березня 2008 року № 132-VI, передбачає обов'язок держави визначати елементи нематеріальної культурної спадщини, створювати і оновлювати відповідні переліки, підтримувати дослідження, освітні програми та заходи з підвищення обізнаності суспільства щодо значення такої спадщини [2; 3]. Це свідчить про те, що культурна спадщина як об'єкт адміністративно-правової охорони має розглядатися ширше, ніж лише система матеріальних пам'яток.

У практичному вимірі культурна спадщина охоплює рухомі та нерухомі об'єкти. Рухомі культурні цінності можуть бути фізично переміщені, однак їх вилучення з відповідного історичного, музейного, архівного або культурного контексту здатне істотно зменшити або зруйнувати їхню цінність. Нерухомі об'єкти, навпаки, нерозривно пов'язані з місцем розташування, історичним середовищем, ландшафтом, архітектурним ансамблем або археологічним шаром. Їх переміщення або зміна просторового контексту часто означає втрату автентичності, а отже, і зменшення культурного значення. Тому адміністративно-правова охорона культурної спадщини повинна враховувати не лише фізичні властивості об'єкта, а й його просторовий, історичний і культурний зв'язок із відповідним середовищем.

Особливість культурної спадщини як об'єкта адміністративно-правової охорони полягає в тому, що її правовий режим формується не лише навколо самого об'єкта, а й навколо середовища його існування. Для пам'ятки важливими є не тільки матеріальні характеристики, а й історичний ареал, охоронна зона, традиційний характер забудови, візуальні зв'язки, природний або культурний ландшафт. Саме тому адміністративно-правова охорона культурної спадщини має бути спрямована не тільки на заборону руйнування чи пошкодження пам'ятки, а й на регулювання будівельної, земельної, містобудівної, реставраційної, господарської та іншої діяльності, яка може вплинути на її збереження.

В умовах особливого періоду значення культурної спадщини істотно посилюється. Вона стає не лише об'єктом охорони, а й чинником суспільної стійкості, самоідентифікації та культурного опору. А. Шмандровський вказує, що в умовах воєнного стану в Україні формується культурна стійкість і посилюється національна ідентичність, а через призму культурної спадщини формується колективна резильєнтність до зовнішніх викликів і загроз [4]. Такий підхід є важливим для адміністративно-правової науки, оскільки дає змогу розглядати культурну спадщину не тільки як об'єкт культурної політики, а як елемент суспільної безпеки, національної пам'яті та внутрішньої єдності держави.

О. Котляр обґрунтовує, що культурні цінності як культурна та духовна спадщина народу потребують подвійної правової охорони: з одного боку, як цивільне майно, з іншого боку, як об'єкт особливого регулювання відповідно до положень щодо захисту культурних цінностей в умовах збройного конфлікту [5]. Такий підхід дозволяє точніше визначити адміністративно-правову природу охорони культурної спадщини. Держава має захищати не лише речову оболонку об'єкта, а і його культурне значення, історичну автентичність, суспільну функцію та зв'язок із національною пам'яттю. Тому пошкодження або втрата культурної спадщини не може оцінюватися тільки як майнова шкода. Вона має ширший публічно-правовий зміст, оскільки зачіпає інтереси суспільства, держави і майбутніх поколінь.

У період збройної агресії культурна спадщина зазнає комплексного впливу. Йдеться не лише про пряме пошкодження або знищення об'єктів унаслідок обстрілів, пожеж, вибухів, мінування чи руйнування інфраструктури. Не менш небезпечними є втрата доступу до об'єктів на окупованих або небезпечних територіях, незаконне переміщення культурних цінностей,

розкрадання музейних колекцій, знищення архівів, пошкодження історичного середовища, припинення належного догляду, неможливість проведення консерваційних чи протиаварійних робіт. У сучасній українській реальності культурна спадщина дедалі частіше сприймається не тільки як історична пам'ять, а як чинник виживання, стійкості та внутрішньої опори суспільства [6, с. 3].

Історичний досвід підтверджує, що культурна спадщина завжди перебуває у зоні підвищеного ризику під час воєн і політичних потрясінь. Руйнування храмів, музеїв, бібліотек, історичних центрів міст, археологічних пам'яток і мистецьких колекцій супроводжувало більшість великих конфліктів XX і XXI століть. Перша і Друга світові війни, громадянська війна в Іспанії, воєнні дії на Балканах, конфлікти в Іраку, Сирії, Малі, Афганістані засвідчили, що культурні цінності можуть ставати як випадковими жертвами бойових дій, так і свідомою мішенню для знищення історичної пам'яті, релігійної традиції або національної ідентичності [7; 8]. Для України цей досвід має не лише історико-порівняльне, а й практичне значення, оскільки сучасна війна показала реальність цілеспрямованого пошкодження музеїв, пам'яток, архівних фондів, бібліотек, сакральних споруд та історичних будівель.

Міжнародне право поступово виробило систему спеціального захисту культурних цінностей у період збройних конфліктів. Гаазька конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту від 14 травня 1954 року закріпила ідею про те, що шкода, завдана культурним цінностям будь-якого народу, є шкодою культурній спадщині всього людства [9]. Другий протокол до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 року від 26 березня 1999 року посилив вимоги до захисту культурних цінностей, уточнив підходи до воєнної необхідності та передбачив категорію посиленого захисту [10].

Однак наявність міжнародних договорів сама по собі не гарантує ефективного захисту культурної спадщини в умовах війни. Проблема полягає в тому, що міжнародно-правові механізми часто мають відкладений характер, залежать від політичної волі держав, міжнародної співпраці, можливості встановлення винних осіб і документування фактів руйнування. Крім того, не всі держави є учасниками відповідних протоколів або належним чином виконують міжнародні зобов'язання. Саме тому адміністративно-правова охорона культурної спадщини на національному рівні має бути побудована так, щоб не чекати лише міжнародного реагування, а забезпечувати оперативне виявлення загроз, облік втрат, фіксацію пошкоджень, організацію евакуації рухомих цінностей, консервацію об'єктів, координацію органів влади та підготовку доказової бази для майбутнього відшкодування шкоди.

У цьому контексті можна виокремити кілька ключових проблем. Першою є неповнота і фрагментарність відомостей про об'єкти культурної спадщини, особливо на місцевому рівні. Якщо об'єкт не має належно оформленого статусу, не внесений до відповідного реєстру, не має актуальної облікової або охоронної документації, його захист в умовах війни істотно ускладнюється. Другою проблемою є недостатня готовність адміністративних процедур до роботи в умовах небезпеки, обмеженого доступу, евакуації, тимчасової окупації або руйнування інфраструктури. Третьою проблемою є слабка інтеграція культурної спадщини до системи безпечового планування, цивільного захисту, регіонального відновлення та документування воєнної шкоди. Четвертою проблемою залишається недостатня координація між органами охорони культурної спадщини, органами місцевого самоврядування, військовими адміністраціями, правоохоронними органами, музейними, архівними, науковими установами та громадськими ініціативами.

Вирішення цих проблем потребує конкретних адміністративно-правових рішень. Передусім необхідним є проведення повної інвентаризації об'єктів культурної спадщини з пріоритетом для територій, які зазнали або можуть зазнати воєнного впливу. Така інвентаризація має включати актуалізацію облікової документації, фотофіксацію, визначення технічного стану, встановлення ризиків, уточнення правового статусу та внесення відомостей до електронних реєстрів. Другим напрямом має стати запровадження адміністративних планів реагування для об'єктів культурної спадщини, які повинні передбачати порядок дій у разі загрози обстрілу, пожежі, підтоплення, мінування, окупації, мародерства або необхідності евакуації рухомих

культурних цінностей. Третім напрямом є закріплення обов'язкової взаємодії органів охорони культурної спадщини з органами цивільного захисту, військовими адміністраціями, поліцією, Державною службою України з надзвичайних ситуацій, музейними, архівними і науковими установами.

Висновки. Культурна спадщина як об'єкт адміністративно-правової охорони в умовах особливого періоду має розглядатися через поєднання кількох характеристик. Вона є публічно значущою цінністю, оскільки належить до сфери суспільного інтересу. Вона має спеціальний правовий режим, оскільки її використання, зміна, переміщення, реставрація або відновлення підпорядковуються особливим вимогам. Вона є безпечно вразливою, оскільки в умовах війни може бути пошкоджена, знищена, незаконно переміщена або втрачена. Вона є управлінськи залежною, оскільки ефективність її охорони безпосередньо залежить від діяльності суб'єктів публічної адміністрації. Саме тому адміністративно-правова охорона культурної спадщини в умовах особливого періоду повинна бути не формальною системою заборон, а комплексною моделлю публічного управління, яка поєднує облік, захист, координацію, контроль, реагування, документування втрат і підготовку до відновлення.

Використана література:

1. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08 червня 2000 року № 1805-III. Відомості Верховної Ради України. 2000. № 39. Ст. 333. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>
2. Про приєднання України до Конвенції про охорону нематеріальної культурної спадщини: Закон України від 06 березня 2008 року № 132-VI. Відомості Верховної Ради України. 2008. № 16. Ст. 153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132-17>
3. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини від 17 жовтня 2003 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69
4. Шмандровський А. С. Формування культурної стійкості та національної ідентичності через інститути громадянського суспільства. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2025. № 2. С. 194-199. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2025.338927>.
5. Котляр О. І. Міжнародний захист культурних цінностей в умовах збройних конфліктів як напрямок розвитку гуманітарного права. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 6. С. 617-619. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/143>
6. Волга А. Національні надбання культури – під захист держави. Культура і життя. 2022. 4 верес. С. 3.
7. Пам'ятки культури та збройні конфлікти: захист та збереження. URL: <https://spadshchyna.lviv.ua/pamyatky-kultury-ta-zbrojni-konflikty-zahyst-tazberezhennya-2/>
8. Захист культурної спадщини під час збройних конфліктів. URL: <https://consultant.net.ua/consultant-article/7733>
9. Конвенція про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту від 14 травня 1954 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_157
10. Другий протокол до Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у випадку збройного конфлікту 1954 року від 26 березня 1999 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-99

References:

1. Verkhovna Rada Ukrainy (2000). Pro okhoronu kulturnoi spadshchyny: Zakon Ukrainy [On Protection of Cultural Heritage: Law of Ukraine]. Kyiv. no. 39. art. 333. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14> [in Ukrainian].
2. Verkhovna Rada Ukrainy (2008). Pro pryednannia Ukrainy do Konventsii pro okhoronu nematerialnoi kulturnoi spadshchyny: Zakon Ukrainy [On Accession of Ukraine to the Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage: Law of Ukraine]. Kyiv. no. 16. art. 153. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/132-17> [in Ukrainian].
3. UNESCO (2003). Konventsiiia pro okhoronu nematerialnoi kulturnoi spadshchyny [Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69 [in Ukrainian].

4. Shmandrovskiy A.S. (2025). Formuvannia kulturnoi stiikosti ta natsionalnoi identychnosti cherez instytuty hromadianskoho suspilstva [Formation of cultural resilience and national identity through civil society institutions]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadrov kultury i mystetstv*, 2, 194–199. DOI: <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2025.338927> [in Ukrainian].
5. Kotliar O.I. (2023). Mizhnarodnyi zakhyst kulturnykh tsinnosti v umovakh zbroinykh konfliktiv yak napriamok rozvytku humanitarnoho prava [International Protection of Cultural Property in Armed Conflicts as a Direction of Development of Humanitarian Law]. *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal*, 6, 617–619. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/143> [in Ukrainian].
6. Volha A. (2022). Natsionalni nadbannia kultury pid zakhyst derzhavy [National Cultural Heritage under State Protection]. *Kultura i zhyttia*, 4 September, 3 [in Ukrainian].
7. Pamiatky kultury ta zbroini konflikty: zakhyst ta zberezhenia [Cultural Monuments and Armed Conflicts: Protection and Preservation]. URL: <https://spadshchyna.lviv.ua/pamyatky-kultury-ta-zbrojni-konflikty-zahyst-tazberezheniya-2/> [in Ukrainian].
8. Zakhyst kulturnoi spadshchyny pid chas zbroinykh konfliktiv [Protection of Cultural Heritage during Armed Conflicts]. URL: <https://consultant.net.ua/consultant-article/7733> [in Ukrainian].
9. UNESCO (1954). Konventsia pro zakhyst kulturnykh tsinnosti u vypadku zbroinoho konfliktu [Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_157 [in Ukrainian].
10. UNESCO (1999). Druhyi protokol do Haazkoi konventsii pro zakhyst kulturnykh tsinnosti u vypadku zbroinoho konfliktu 1954 roku [Second Protocol to the Hague Convention of 1954 for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_001-99 [in Ukrainian].

Samoilenko H. V. Cultural heritage as an object of administrative and legal protection in Ukraine during the special period

The article is devoted to the study of cultural heritage as a special object of administrative and legal protection under the conditions of a special period. It is substantiated that cultural heritage cannot be considered only as a set of monuments, historical buildings, archaeological sites, museum objects or other cultural values, since in the public law dimension it acts as a carrier of historical memory, national identity, cultural continuity and public interest. It is determined that these features necessitate its special administrative and legal protection, which includes the establishment of a specific legal regime, limitation of private discretion in the use of relevant objects, public control, registration, proper maintenance, prevention of damage and response to violations of legislation on the protection of cultural heritage.

The article emphasizes that under the conditions of a special period cultural heritage becomes particularly vulnerable, as it is exposed not only to ordinary risks related to improper maintenance, unauthorized works, construction in historical areas or violation of protection requirements, but also to additional threats caused by hostilities, shelling, occupation, mining of territories, destruction of infrastructure, illegal movement of cultural values and loss of access to certain objects. It is proved that under such circumstances cultural heritage should be regarded not only as an object of cultural policy, but also as an object of public legal protection connected with state security, preservation of national memory and future recovery of affected territories.

It is concluded that cultural heritage as an object of administrative and legal protection is characterized by public significance, historical and cultural value, a special legal regime, the need for continuous administrative support and increased dependence on the effectiveness of public administration bodies. It is proposed to consider cultural heritage through the combination of its value-based, legal, managerial and security characteristics, which makes it possible to reveal more deeply the content of administrative and legal protection of Ukraine's cultural heritage under the conditions of a special period.

Key words: *cultural heritage, administrative and legal protection, special period, cultural heritage monument, public administration, legal regime, protection of cultural heritage, national identity.*

Дата першого надходження статті до видання: 20.07.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 04.09.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 22.09.2026